ترامپ ئەندازیاری دیپلۆماسیی ئابووریی زۆرەملێ

گەرمیان سەلاحەدین

ئەندازەی جیوپۆلەتیکی ئاڵۆزی بڕیارەکەی ترەمپ، دەربارەی "ئاگربەستی وزە" و هاوپەیمانییە گەورەکەی نێوان ڕۆژهەڵاتی ئەورووپا و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست.

ئاشکرابوونی ڕاگەیەندراوە مێژووییەکەی دۆناڵد ترەمپ، سەرۆکی ئەمەریکا، لە ١١ی تشرینی یەکەمی ٢٠٢٦، سەبارەت بە سەپاندنی "ئاگربەستی وزە" کە دەستبەجێ لەنێوان ڕووسیا و ئۆکرانیا دەچێتە بواری جێبەجێکردنەوە بە ڕەزامەندیی هەردوولا و هۆشداریی یەکلاکەرەوە لە دژی هەر پێشێلکارییەک، تەنیا ڕووداوێکی تێپەڕ، یان ڕێککەوتنێکی تەکنیکیی کاتیی، نییە بۆ ژێرخان. بڕیارەکە لوتکەی وەرچەرخانێکی ستراتیجییە لە ئاراستەی سیاسی و سەربازیی ئیدارەی ئەمەریکادا، کە پشتی بە "دیپلۆماسیی ئابووریی زۆرەملێ" بەستووە بۆ سەرلەنوێ ڕێکخستنەوەی هاوسەنگییە نێودەوڵەتییەکان.

ئەم بڕیارە دوای قۆناغێک هات، کە تێیدا جەنگی وێرانکردنی ژێرخانی یەکتر لەسەر پاڵاوگەکانی نەوت، تۆڕەکانی گواستنەوەی گاز و وێستگەکانی کارەبا گەیشتبوو بە مەترسییەکی کوشندە، کە هەڕەشەی لە سیستەمی دارایی و بازرگانیی جیهانی دەکرد.

هێرشە بەردەوامەکانی ئۆکرانیا بە درۆنی مەودا درێژ بۆ قووڵایی تۆڕەکانی وزەی ڕووسیا، توانای پاڵاوتن و هاوردەکردنی مۆسکۆی کەم کردبووەوە، ئەمەش بووە هۆی بەرزبوونەوەیەکی بەرچاو لە نرخی بەرهەمە نەوتییەکان لە جیهاندا، لە کاتێکدا لێدانە چڕەکانی ڕووسیا بۆ سەر کەرتی کارەبای ئۆکرانیا بووە هۆی پەککەوتنی تەواوی ئابووریی ناوخۆیی کییڤ. لەم کاتە هەستیارەدا، ترەمپ پلانەکەی خۆی سەپاند، کە بریتییە لە سڕکردنی هێرشکردنە سەر دامەزراوە هەستیارەکان، بە بەکارهێنانی گوشاری ڕاستەوخۆ بۆ سەر کییڤ و کەناڵە دیپلۆماسییە نهێنییەکان لەگەڵ مۆسکۆ دا، بەمەش بنەمای سەرەکی بۆ سەرلەنوێ ئەندازەکردنی مەیدانی کارە جیهانییەکان بە دیدێکی نوێی ئەمەریکی دانا.

ئەندازەی ڕێککەوتنە شاراوەکان و هەڵوەشاندنەوەی هاوکێشەی "جێگۆڕکێی ئۆکرانیا بە ئێران"

هێزی ڕاستەقینەی ئەم بڕیارە لە پشت پەردە و ئەو کەناڵە نهێنییانەدایە، کە گفتوگۆکانی تێدا بەڕێوەچوو، دوور لە ڕووناکی ڕاگەیاندن و یاداشتە لێکتێگەیشتنە ئاشکراکان. لە ناوەڕۆکی ئەم لێکتێگەیشتنەدا، مامەڵەیەکی جیوپۆلەتیکی و جیوئابووریی فراوان ئەنجام دراوە، کە توخمەکانی لەم خاڵانەدا دەبینرێن:

کشاندنەوەی بەرنامە بۆ دارێژراوی ڕووسیا لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، لە بەرانبەر هێوربوونەوەی دۆسیەی ئۆکرانیا و سڕکردنی جەنگی ژێرخانی ئابووری. ڕووسیا ڕەزامەندی دەربڕیوە لەسەر کەمکردنەوەی پابەندبوونە ئەمنی و سەربازی و تەکنۆلۆجییەکانی بەرانبەر تاران، ئەمەش بە کردار گەرەنتی و پاڵپشتییە ستراتیجی و دیپلۆماسییەکەی لەسەر ئێران و تەوەرە هەرێمییەکەی هەڵگرت کە لە گوشارە پەرەسەندووەکانی ئەمەریکا و ئیسرائیل دەیپاراست.

دابەشکردنەوەی کارتەکانی دەسەڵاتی وزە و لێکتێگەیشتنەکان، مسۆگەرکردنی هەناردەکردنی نەوت و گاز لە ڕێگەی کەناڵی ئارام و دیاریکراوەوە دەستەبەر دەکەن، کە بەڕێوەدەبرێن بەپێی تێگەیشتنی ناچارەکی (وەکوو گرێبەستی ڕاستەوخۆی کڕینی سووتەمەنی). ئەمەش جێگیریی بازاڕەکانی وزەی جیهانی دەپارێزێت و ئێران بێبەش دەکات لە بەکارهێنانی کارتی هەڕەشەکردن لە گەرووی هورمز، یان کارکردن لەسەر ڕێڕەوەکانی وزەی کەنداو وەکوو ئامرازێک بۆ گوشاری نێودەوڵەتی.

کەمکردنەوەی پێویستیی ڕووسیا بە هاوبەشیی ئێرانی، لەگەڵ جێگیربوونی بەرەی ئۆکرانیا و دابینکردنی هێڵەکانی دابینکردنی وزە، پێویستییە بەپەلەکەی کرملین بە درۆن و مووشەکە بالیستییەکان کەمبووەوە، ئەمەش پێگەی دانوستانکاریی تاران لاواز کرد و گرنگترین کارتی هێزی لێسەندەوە لە لای هاوپەیمانە ڕووسییەکەی.

پراگماتیزمی ڕووسی لە بەڕێوەبردنی هاوپەیمانێتییەکاندا، پێشهاتەکان ئەوەیان سەلماند، کە مۆسکۆ لەپێناو بەدیهێنانی بەرژەوەندییە باڵاکانی لە چەسپاندنی دەستکەوتە مەیدانییەکان لە دۆنباس و کرایمیا و کەمکردنەوەی گەمارۆ ئابوورییەکان، ئامادەیی تەواوی هەیە بۆ فیداکردنی هاوبەشە هەرێمییەکانی کاتێک ڕێککەوتنەکە دەگاتە قۆناغە یەکلاکەرەوەکانی.

خوێندنەوەیەکی ورد بۆ داهاتووی جەنگ و ململانێ لە ئەورووپای ڕۆژهەڵاتدا: مەیدانی ئەورووپای ڕۆژهەڵات، لەسەر بنەمای بڕیاری ١١ی تشرینی یەکەم و لێکتێگەیشتنەکانی، دەچێتە قۆناغێکی نوێوە، کە لە ئەدەبیاتی ستراتیجیدا بە "سڕبوونی ڕێکخراو" یان "سڕبوونی مەیدانیی بەڕێوەبراو" و دەناسرێت، سیما داهاتووەکانی لەم ڕەهەندانەدا خۆیان دەبیننەوە:

- سنووردارکردنی ئامرازەکانی بەرگریی ئۆکرانیا، بێبەشکردنی ئۆکرانیا لە مافی بەئامانجگرتنی ژێرخانی وزەی ڕووسیا، یەکێک لە سەرکەوتووترین ئامرازەکانی گوشاری ئابووری و سەربازی لێدەسێنێتەوە، کە هەبیوو بۆ کاریگەری لەسەر ناوخۆی ڕووسیا، کە سەرکردایەتی سیاسی لە کییڤ دەخاتە بەردەم واقیعێکی بێبەش لە هەڵبژاردنەکانی قووڵایی پەرەسەندنی دیکەی شەڕ.
- گوشارخستنەسەر بۆ سەر مێزی دانوستان؛ کۆشکی سپی گوشاری پەرەسەندوو لەسەر کییڤ پەیڕەو دەکات بۆ قبووڵکردنی ڕێککەوتنێکی سیاسی کە هێڵی بەرکەوتنی هەمیشەیی ئاگربەست دادەڕێژێت، کە بە کردار واتای دانپێدانانی زارەکییە بەو واقیعە جوگرافییەی کە هەیە بەبێ ڕاگەیاندنی یاسایی ڕوون، هاوشێوەی کۆریا.
- چەسپاندنی پێگەی ئابووریی ڕووسیا؛ مۆسکۆ لە ڕێگەی ئەم ڕێککەوتنەوە دڵنیایی دەدات لە ڕژانی داهاتی وزە و جێگیریی بازاڕە ناوخۆییەکانی، کە ماوەیەکی بووژانەوەی هەستیار بە ئابووریی ڕووسیا دەبەخشێت و کاریگەریی سزاکانی پێشووی ڕۆژئاوا کەم دەکاتەوە.
- قووڵبوونەوەی لێک ترازانە ئەتڵەسییەکان؛ پایتەختە گەورەکانی ئەورووپا هەست بە پەراوێزخران دەکەن لەو ڕێککەوتنە ئەمنییە گەورانەی کە ترەمپ دیسەپێنێت، ئەمەش بۆشاییە سیاسی و ستراتیجییەکەی نێوان یەکێتیی ئەورووپا و واشنتن قووڵتر دەکاتەوە دەربارەی داهاتووی ئاسایشی نەتەوەیی کیشوەریی.
- لە لایەکی دیکەوە پێشبینییە داهاتووە گشتگیرەکان بۆ ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست دوای هەڵگرتنی بەرگە کڵاوی و داکۆکی لەسەر تاران.

لێکەوتەکانی ئەم ڕێککەوتنە لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا زۆر قووڵتر و کاریگەرتر دەبن لە کاریگەرییە ڕاستەوخۆکانی لە ڕۆژهەڵاتی ئەورووپا دا. کشاندنەوەی ڕووسیا لە پشتگیریی ئێران بۆشاییەکی ئەمنی و هاوسەنگییەکی نوێ دروست دەکات بەپێی ئەم پێشبینیانەی خوارەوە:

- ڕووتانەوە لوتکەی قەیرانی ستراتیجیی سیستەمی ئێرانی؛ تاران خۆی بێبەش دەبینێتەوە لە چەتری هاوپەیمانێکی هێزی گەورە، کە هاوسەنگی بۆ دابین دەکرد لە ئەنجوومەنی ئاسایشدا و تەکنۆلۆجیا پێشکەوتووە سەربازییەکانی پێدەبەخشی. ئەمەش سیستەمە بەرگری و سەربازییەکانی دەخاتە بەر مەترسییەکی ڕاستەوخۆ و نایەکسان لەگەڵ تواناکانی ئەمەریکا و ئیسرائیلدا.
- هەڵوەشاندنەوە و پاشەکشەی تۆڕی نفوزی هەرێمی؛ وەکیلەکانی تاران لە ناوچەکەدا ڕووبەڕووی گوشاری سەربازی و ئابووریی چڕ و بێوێنە دەبنەوە، لە ئەنجامی چەتری هەماهەنگیی ڕووسی و دابەزینی هاوردەکان، کە ئەمەش بەشدار دەبێت لە کشاندنەوەی ڕێڕەوی وشکانیی ستراتیجیی تاران. وەکوو ئەوەی لە سووریا ڕوویدا.
- ڕێگەی دووچەندی کارەساتاوی بۆ سەرکردایەتیی ئێران؛ ئێران ڕووبەڕووی دوو هەڵبژاردن دەبێتەوە، کە سێیەمیان نییە، یان قبووڵکردنی مەرجی دانوستانکاریی نوێ و ستەمکار "زۆرەملێ"، کە تێیدا هەڵوەشاندنەوەی ژێرخانی بەرنامەی ئەتۆمی و مووشەکی و کەمکردنەوەی نفوزی دەرەکی لە بەرانبەر هەڵگرتنی دیاریکراوی سزاکان هەیە، یان ڕۆیشتن بەرەو سەرکێشییەکی سەربازیی مەترسیدار بۆ هەناردەکردنی قەیرانی ناوخۆیی، کە هەڕەشە لە مانەوەی ڕوونی سیستەمی دەسەڵاتی خۆی دەکات.

- سەرلەنوێ ڕێکخستنەوەی سیستەمی ئەمنی هەرێمی؛ حساباتی ناوچەکە لەژێر چەترێکی ئەمنی و ئابووریی نوێدا، کە واشنتن چاودێری دەکات و ڕێک دەخرێتەوە، کە تێیدا ڕێککەوتنەکانی ئاشتیی هەرێمی لەگەڵ هێڵەکانی وزەی نوێ تێکەڵ دەبن، بەمەش کۆتایی بە قۆناغی فرەجەمسەری دێت لە بەڕێوەبردنی دۆسیەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و دەسەڵاتی ڕێککەوتنە نوێیەکانی ترەمپ دەسەپێنێت. کە تیایدا سەرەتا کاریگەرییە ڕاستەوخۆکان لەسەر عێراق و سووریا و وڵاتانی کەنداو دەبێت.

کاریگەریی ئەم ڕێککەوتنە گەورەیە ڕاستەوخۆ و یەکلاکەرەوە دەبێت بۆ سەر گۆڕەپانە سەرەکییەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، بۆ ئەوەی دیمەنی سیاسی و ئەمنی سەرلەنوێ ڕێک بکاتەوە بەپێی گۆڕانکارییەکان:

دیمەن لە عێراق

بەنموونە لە ئێستادا داوای پچڕانی پەیوەندی و گوشاری میلیشیاکان و هەڵگرتنی چەتری ڕووسی لەسەر تاران لایەن و دەستە چەکدارە نزیکەکانی ئێران لە عێراق لاواز دەکات، چونکە پشتیوانیی هەرێمی و نێودەوڵەتیی خۆیان لەدەست دەدەن، ئەمەش دەیانخاتە ژێر گوشاری ڕاستەوخۆی ئەمەریکاوە بۆ خۆهەڵوەشاندنەوە، یان تێکەڵبوونی تەواوی زۆرەملێ لەناو دەزگا فەرمییەکانی دەوڵەتدا، کە ئەگەری دووەم لاوازە.

سەروەریی سیاسی و ئابووری؛ سیستەمی سیاسی لە بەغدا دەرفەتێکی مێژوویی دەبینێت بۆ پچڕانی قۆناغ بە قۆناغی وابەستەیی بە هەژموونی ئێرانـەوە، گەڕاندنەوەی هاوسەنگی بۆ پەیوەندییە دەرەکییەکانی لەگەڵ واشنتن و ژینگەی عەرەبی و پاراستنی هەناردەکردنی نەوتیی دوور لە قەیرانەکانی تاران لەگەڵ واشنتندا .

هۆکاریشە بۆ جێگیریی کەرتی وزە، عێراق خۆی لە مەترسیی سزا مەزنەکان دەپارێزێت، کە ئامانجی فرۆشتنی وزە و کارەبای بەستراو بە ئێرانـەوە بوو و بەرەو پشتبەستنی تەواو بە گرێدانی کەنداوی و چارەسەرە ناوخۆییەکان دەچێت، کە ڕوو لە هێڵی کوردستان-جەیهان بکات.

دیمەن لە سووریا

کشاندنەوەی نفوزی ئێران و بڕینی باڵەکان، سووریا وەکوو گۆڕەپانی هەرە کاریگەر پێش ئەم ڕێککەوتنە دادەنرێت، کە تێیدا هەماهەنگیی ڕووسی-ئەمەریکیی ڕاستەوخۆ دەبێتە هۆی پەراوێزخستنی بوونی سەربازی و هەواڵگری بۆ وەکیلەکانی ئێران و گرووپە هاوپەیمانەکان لەسەر خاکی سووریا، ئەوە ئەگەر مابن.

سەرلەنوێ ڕێکخستنەوەی مەیدانی، مۆسکۆ کۆنترۆڵ و سەربەخۆبوونی خۆی لە دۆسیەی سووریا بە ڕەزامەندیی واشنتن و لایەنە هەرێمییەکان بەهێزتر دەکات، ئەمەش ڕێگە خۆش دەکات بۆ سەپاندنی ڕێککەوتنێکی سیاسیی گشتگیر، کە هەژموونی ئێرانی کپ دەکات و مسۆگەریی هەڵوەشاندنەوەی ڕێڕەوی وشکانیی درێژبووەوە لە تارانـەوە بۆ بەیروت دەکات.

بووژانەوەی هەرێمی؛ ئەم ڕێککەوتنە دەرگا بۆ پایتەختە عەرەبییەکان دەکاتەوە بۆ بەهێزکردنی تێوەگلانی سیاسی و ئابوورییان لە سووریادا بە مەبەستی نۆژەنکردنەوەی ژێرخان، دوور لە ململانێ ئێرانییەکان.

دیمەن لە وڵاتانی کەنداو

بەهێزکردنی پێگەی دانوستانکاری و ئەمنی؛ وڵاتانی کەنداو دەستکەوتی ستراتیجیی گەورە بەدەست دەهێنن، چونکە کەمبوونەوەی ڕۆڵی ئێران و بێلایەنکردنی هەڕەشە دەریایی و مووشەکییەکانی دەبێتە هۆی بەرزکردنەوەی ئاستی ئاسایش و سەقامگیری لە هێڵەکانی هاتوچۆی دەریایی و گەرووی هورمز و باب ئەلمەندەب.

بەڕێوەبردنی بازاڕەکانی وزە بە هەماهەنگی لەگەڵ واشنتن و مۆسکۆدا؛ وڵاتانی ئەنجوومەنی هاریکاری "بەتایبەتی سعودیە و ئیمارات" سوودمەند دەبن لە جێگیریی هێڵەکانی وزە، چونکە ئەم ئاگربەستەی وزە لەگەڵ ڕێککەوتنەکانی "ئۆپێک پڵەس"دا یەکدەگرێت، توانایەکی گەورەتر بە کەنداو دەبەخشێت بۆ ڕێکخستنی بازاڕەکانی نەوت و گاز لە جیهاندا و خۆپاراستن لە لادانە خێراکانی نرخ.

گۆڕانی ستراتیجیی گشتگیر؛ پایەتەختەکانی کەنداو دەتوانن پێشڕەوی بکەن لە پڕۆژە ئابووری و گەشەپێدانە پێشڕەوەکاندا لەناو ژینگەیەکی هەرێمیی سەقامگیرتردا، دوور لە گوشار و مەترسییە هێرشبەرەکانی کە تاران و وەکیلە هەرێمییەکانی دروستیان دەکرد، لەگەڵ داڕشتنی ئاساییشێکی هەرێمیی نوێ، کە تێیدا بوونی ئەمەریکی لەگەڵ ڕێککەوتنە گەورەکانی مۆسکۆدا هاوسەنگ بێت.

لە سایەی ڕێکخستنە نوێیەکانی سەرچاوەگرتوو لە بڕیاری ئاگربەست و کشاندنەوەی چەتری ڕووسی، هەردوو حکوومەتی بەغدا و دیمەشق لە مەیداندا مامەڵە لەگەڵ گوشارە پەرەسەندووەکانی ئەمەریکا دەکەن بۆ هەڵوەشاندنەوەی ڕێڕەوەکانی ترانزێتی چەک بەپێی هاوکێشەی ئاڵۆز، کە پێویستییە ئەمنی و ڕاستەقینەی هاوسەنگیی هێز لەسەر زەوی بەڕێوەی دەبات.

ڕێڕەوی مەیدانی لە بەغدا: هاوسەنگیی وریایانە و کۆنترۆڵکردنی گوشارەکان پەیڕەوکردنی مەرجدار و چاودێریی سنووری. حکوومەتی عێراق خۆی دەبینێتەوە ناچار بە توندکردنەوەی چاودێریی ئەمنی و تەکنەلۆجی لەسەر دەروازە وشکانییە سەرەکییەکان و دەروازە نارەسمییەکان لەگەڵ ئێران و سووریادا (ناوچەکانی قائیم و ئەلبوکەمال)، وەکوو وەڵامدانەوەیەک بۆ گوشاری ڕاستەوخۆی ئەمەریکا بۆ وشککردنەوەی ڕێڕەوەکانی قاچاغچییەتی چەک و سیستەمەکانی پشتگیریی سەربازی.

سەرلەنوێ جێگیرکردنەوەی گرووپەکان و کەمکردنەوەی لۆجیستی؛ تۆڕە گرووپە چەکدارەکان پەنا دەبەنە بەر تاکتیکی شاردنەوە و بەڕێوەبردنی لۆجیستیی نهێنیتر، لە ڕێگەی هەڵوەشاندنەوەی کۆگا گەورەکان و جێگۆڕکێ پێکردنیان بە خاڵی کۆگا و دابەشکردنی بچووک و پەرتەوازە لە ناوچە سەختە شاخاوییەکاندا بۆ خۆپاراستن لە لێدانە پێشوەختەکان و کەمکردنەوەی پشت بەستن بە هێڵەکانی دابینکردنی ڕاستەوخۆ.

هەروا ڕێڕەوی سیاسی وەکوو قەڵغانێکی پارێزەر؛ بەغدا هەوڵ دەدات گوشاری ئەمەریکا لە ڕێگەی پێشکەشکردنی ئاسانکاریی ئەمنی و کارگێڕی لەسەر سنوورەکان کۆنترۆڵ بکات، لە بەرانبەر پاراستنی جێگیریی پرۆسەی سیاسی و ڕێگریکردن لە گۆڕینی خاکی عێراق بۆ گۆڕەپانێکی جەنگی کراوە و دەبێت هەوڵی بۆ بدات بە ڕێژەیەکی بەرز لەمدا سەرکەوتوو نابێت لە داهاتوودا.

ڕێڕەوی مەیدانی لە دیمەشق: ڕووتیی ئەمنی و گوشاری جموجۆڵ

پاشەکشەی هێڵەکانی چەواشەکردن و هەواڵگری، بە نەبوونی چەتەر و هەماهەنگیی کارای ڕووسی لە ناوچەکانی بادیەی سووریا و سنووره ڕۆژئاواییەکاندا، تۆڕەکانی ترانزێتی ئێرانی زۆر لەو چەترە دامەزراوەییانە لەدەست دەدەن، کە حەواندنەوەی بۆ دەستەبەر دەکردن، ئەمەش دەیانکاتە ئامانجی ئاشکرا بەتەواوی بۆ کارە هەواڵگری و ئاسمانییە چڕەکان.

هەوڵەکانی سیستەمی سووریا بۆ بێلایەنکردنەوەی خۆی، ئەم ڕاشکاویە ستراتیجییە لەوانەیە سەرکردایەتی لە دیمەشق ناچار بکات نەرمییەکی مەیدانیی زیاتر نیشان بدات بۆ کەمکردنەوەی گەمارۆکەی گۆشەگیری، لە ڕێگەی چاوپۆشی نەکردن لە کردنە ئامانجی بارهەڵگرە دیاریکراوەکان، یان ڕێگەدانی ناپاسایی بۆ بێلایەنکردنی هێڵەکانی دابینکردنی سەربازیی ئێرانی، کە بەڕێوەدەچن بەرەو کەناراوەکانی سوریا، یان لبنان. بۆیە سەرلەنوێ جێگیربوونەوە لەبەرەی بادیە و قووڵاییەکان، تۆڕەکانی ترانزێت ناچار دەبن چالاکیی خۆیان بگوازنەوە بەرەو تۆڕی تاریك و پەناگەی ژێرزەمینی لە ناوچە شاخاوی و سەرەتاییە جیاکراوەکاندا (وەکوو گوندەکانی حەلەب و ڕۆژهەڵات و بادیەی سووریا)، بۆ کەمکردنەوەی زیانەکانیان لەژێر زەبر و زەنگی باڵادەستیی ئاسمانی و تەکنیکیی ئیسرائیل .

کاریگەرییە ڕاستەوخۆکانی پاشەکشەی نفوزی هەرێمیی ڕووسی و لێکەوتەکانی "ئاگربەستی وزە" لەسەر سەقامگیریی سیاسی و ئابووریی ناوخۆیی لە هەریەک لە سووریا و عێراقدا تایبەتمەندییەکی هەستیاری بەرزیان هەیە، چونکە هەردوو دەوڵەتەکە دەبەنە گۆڕەپانی سەرەکیی ململانێی نفوز و کاریگەرییان بە هەر وەرچەرخانێک لە ستراتیجییەکانی تاران و واشنتندا هەیە.

کاریگەرییەکان لەسەر سەقامگیریی سیاسی و ئابووری لە سووریادا

لەرزۆکی پێکهاتەی هاوپەیمانێتییەکان و درزبردنی بەرەی سیستەمی نوێ، لە ڕووی سیاسییەوە کشاندنەوەی پشتگیریی سەربازی و هەواڵگری و سیاسیی ڕووسی، سەرکردایەتی لە دیمەشق دەخاتە بەردەم قەیرانی هەڵبژاردنی بوونگرەوە. حکوومەتی سووریا بەشێکی گرنگی توانا دیپلۆماسییەکەی لەدەست دەدات لە ڕێگەی چەتری ڕووسییەوە، ئەمەش ناچاری دەکات بەدوای ڕێڕەوی جێگرەوەی خێرا بگەڕێت بۆ دەرچە سیاسییەکان، بە زۆری بەرەو کردنەوەی زانراو بەسەر ژینگەی عەرەبی و کەنداویدا وەکوو ئەلتەناتیف، کە لە پێشوودا سوریا وابەستەیی تەواو بە تارانەوە هەبوو، لە ئێستاش بە ڕێژەیەکی جیاواز بۆ تورکیا.

لە ڕووی ئابوورییەوە: شەلەلی ئابووری پەرەدەستێنێت بەهۆی پاشەکشەی ڕژانی سووتەمەنی پشتگیریکراو و کەمیی دابینکراوە ئێرانییە ئاساییەکان بەهۆی توندکردنەوەی چاودێریی ئەمەریکی و بەدواداچوونی ڕێڕەوی پارەدارکردن و دابینکردن، کە ئەمەش پەرەسەندنی زیاتر لە بەهای لیرەی سووریا و بەرزبوونەوەی ڕێژەی هەڵاوسانی بژێوی بەدوای خۆیدا دەهێنێت .

کاریگەرییەکان لەسەر سەقامگیریی سیاسی و ئابووری لە عێراقدا

سەرلەنوێ داڕشتنەوەی دیمەنی سیاسی و تێکەڵبوونی وابەستەییەکان لە ڕووی سیاسییەوە، پرۆسەی سیاسی لە عێراقدا تووشی لەرزۆکییەکی پلەبەندی دەبێت لە هاوسەنگیی هێزەکانی "چوارچێوەی هەماهەنگی" و هێزە نزیکەکانی تاران، کە لایەنە هاوپەیمانەکانی ئێران ناچار دەبن هەڵسەنگاندنێکی نوێی دۆخەکە بکەن و بەدوای شێوازی ڕێککەوتنی قووڵتردا بگەڕێن لەگەڵ واشنتۆندا بۆ خۆپاراستن لە سزادان یان گۆشەگیری. لە بەرانبەردا، گوشار لەسەر حکوومەتی فیدراڵی زیاد دەکات بۆ سەپاندنی شکۆی دەوڵەت و ڕێگریکردن لە بەکارهێنانی خاکی عێراق وەکوو سەکۆیەکی ململانێ هەرێمییەکان. لە ڕووی ئابوورییەوە سەرەڕای ئەوەی نرخی نەوتی بەڕێوەبراو لە ڕێگەی ڕێککەوتنی "ئۆپێک پلەس"ەوە سوودمەند دەبێت لە جێگیریی بازاڕەکانی وزە جیهانییەکان بەهۆی ئاگربەستی ئۆکرانیاوە، بەڵام ئابووریی عێراق بەردەوام دەبێت لە بەرانبەر لەرزۆکی سیاسی ئەگەر ئاڵۆزییە ئەمنییە ناوخۆییەکان پەرەبسێنن، لەگەڵ کاریگەربوونی ئاڵوگۆڕی بازرگانیی سنووری لەگەڵ لایەنی ئێرانی، کە وەکوو شادەماری دابینکردنی ژیانییە بۆ هەندێک لە کەرتە ناوخۆییەکانی ئێران.

پاشەکشەی نفوزی ئێرانی لە ناوچەکەدا، کە ئەنجامی لابردنی چەتری ڕووسی و سەرلەنوێ ڕێکخستنەوەی کارتەکانی ناوچەکەیە، بە شێوازێکی ڕاستەوخۆ و قووڵ کاریگەریی دەبێت لەسەر وڵاتانی ئەنجومەنی هاریکاریی کەنداو لە ڕەهەندی ئەمنی و ئابووری و سیاسیی تەواوکاردا:

سەقامگیری و ئاسایشی هەرێمی

دابەزینی هەڕەشەکانی هاتوچۆ و ژێرخان، پاشەکشەی نفوزی تاران بەشدار دەبێت لە کەمکردنەوەی مەترسییەکانی بەئامانجگرتنی دامەزراوە نەوتییەکانی کەنداو و وێستگەکانی ئاو شیرینکردنەوە، لەگەڵ پاراستنی هێڵەکانی هاتوچۆ لە گەرووی هورمز و باب ئەلمەندەب دژی هەر هێرشێکی مووشەکی، یان درۆنی سەر بە بریکارەکانی تاران .

بێلایەنکردنی کارتەکانی بەرگریی هەرێمی، تۆڕە پشتگیریکراوەکانی ئێران لاواز دەبن لە توانایان بۆ کردنەوەی بەرەی پەرپەریی لاوەکی، یان بەکارهێنانی کارتەکانی گوشاری ئەمنی لەسەر دراوسێ کەنداوییەکان لە هەر ڕووبەڕووبوونەوەیەکدا لەنێوان واشنتن و تاراندا.

دەستکەوت و گۆڕانکارییە ئابوورییەکان

جێگیریی بازاڕەکانی نەوت و ڕژانی هەناردەکان، دابەزینی ئاڵۆزییەکان سەلامەتییەکی گەورەتر بۆ تۆڕەکانی گواستنەوە و دابینکردنی کەنداوی دەبەخشێت، کە تێچووی دڵنیایی دەریایی و گواستنەوەی وزە کەم دەکاتەوە، و ڕێگە بە وڵاتانی کەنداو دەدات بەرهەمهێنانی خۆیان لە چوارچێوەی لێکتێگەیشتنەکانی "ئۆپێک پلەس"دا لە ژینگەیەکی بازاڕدا بەڕێوەببەن، کە زیاتر پێشبینیکراو و سەقامگیرە.

ڕاکێشانی وەبەرهێنان و چالاککردنی پرۆژە زەبەلاحەکان، ژینگەی ئەمنیی سەقامگیر متمانەی سەرمایە جیهانییەکان بەهێزتر دەکات، کە ئەمەش جێبەجێکردنی دیدگاکانی گۆڕانی ئابووری و پرۆژە وەبەرهێنانییە گەورەکان لە ناوچەکەدا خێرا دەکات بەبێ ترسان لە مەترسیی پەرەسەندنی سەربازی.

هاوسەنگییە سیاسییەکان و پێگەی دانوستانکاریی وڵاتانی کەنداو گواستنەوە بۆ سەروەریی دەستپێشخەریی هەرێمی، وڵاتانی کەنداو دەبنە خاوەنی پێگەیەکی دانوستانکاریی بەهێزتر بۆ سەپاندنی مەرجە ئەمنییە هەرێمییەکان، و هاندانی تاران بۆ پابەندبوون بە دراوسێیەتیی چاک و هەڵوەشاندنەوەی وەکیلە ناحکومییەکانی و پێش ئەگەری لێدانی کۆتای لە لایەن ئەمریکا و ئیسرائیلەوە، بۆ نموونە تەسلیمبوونی حوسییەکان وەکوو ئەگەرێک لەم کاتەدا بەو میکانیزمە و چاکدانانی حەشد بە ڕێژەیەکی کەمتر.

بەهێزکردنی هاوپەیمانێتییە هاوسەنگەکان؛ ئەم ڕێکخستنانە سەرکەوتنی دیدگای کەنداوی دەسەلمێنن، کە لەسەر جۆراوجۆرکردنی هاوپەیمانێتییەکان لەنێوان واشنتن و مۆسکۆ و پەکیندا وەستاوە، و پیادەکردنی ڕۆڵی سەرەکی لە سەرکردایەتیکردنی ڕێکخستنەکانی ئاشتی و گەشەپێدانی داهاتووی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا.

ڕاپۆرتێکی شیکاریی ستراتیجی: لێکەوتەکانی لێکتێگەیشتنە ئەمەریکی-ڕووسییەکان و هەڵگرتنی چەتری ستراتیجی لەسەر پرسی کوردی لە چوار پارچەکەی کوردستاندا (عێراق و سووریا و ئێران و تورکیا)

چوارچێوەی ستراتیجیی گشتیی و دیمەنی نوێی کوردی

لێکتێگەیشتنە ستراتیجییە گەورەکان و ڕێککەوتنە پشت پەردەییەکان، کە سەرچاوەیان لە بڕیاری ڕاگەیاندنی "ئاگربەستی وزە" و پاشەکشەی چەتری ڕووسیی ڕاستەوخۆ لەسەر تاران گرتووە، خاڵێکی وەرچەرخانی جیوپۆلەتیکی یەکلاکەرەوە پێکدەهێنن، کە بە ڕوونی لەسەر نەخشەی هاوسەنگییە تایبەتەکانی پرسی کوردی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا دەدەنەوە.

لە ڕووی مێژووییەوە، فاعلی کوردی لە چوار پارچەکەیدا پشتی بە دۆخی جەمسەرگیری و ڕکابەریی نێوان هێزە گەورەکان (واشنتن و مۆسکۆ) و دۆخی پێکدادانی هەرێمی لەنێوان ئێران و تورکیا و دەوڵەتە نەتەوەییەکان بەستووە بۆ چەسپاندنی دەستکەوتەکانی، یان بەکارهێنانی مەودای جموجۆڵ. لەگەڵ گواستنەوەی واشنتن لە سەردەمی ئیدارەی ترەمپدا بەرەو ڕێککەوتنی سەرلەنوێ دابەشکردنەوەی نفوز و دەرهێنانی دۆسیە قورسەکان لە بازنەی پەرەسەندنی ئەورووپی بەرەو بچووککردنەوەی تاران، کورد بێبەش دەبێت لە کارتە هاوسەنگە گرنگەکان، بەڕێوەبردنیان لە چوار پارچەکەیدا دەکەونە بەردەم داواکارییە سەخت و ناوازەکانی خۆگونجاندن.تاوەکوو ئاستێک و بەرێژەی جیاوا.

کاریگەرییە ڕاستەوخۆکان لەسەر کوردانی سووریا "باکوور و ڕۆژهەڵاتی سووریا / بەڕێوەبەرایەتیی خۆسەر هەڵوەشاوە"

گۆڕەپانی سووری بە هەرە کاریگەرتر دادەنرێت بە قەبارەی ئەم وەرچەرخانە ستراتیجییەوە، بەهۆی تێکەڵبوونی ڕاستەوخۆی نێوان بوونی ئەمەریکی و چەتری ڕووسی و هەڕەشەی تورکی و پەرەسەندنی ئێران:

ڕووتی ستراتیجی و کەمبوونەوەی مەودای جموجۆڵ؛ بەڕێوەبەرایەتیی خۆسەر و هێزەکانی سووریای دیموکرات "قەسەدە" هەمیشە لەسەر هاوسەنگیی ڕکابەریی ڕووسی-ئەمەریکی یارییان کردووە و بە هەموو داوای هەردوولا هەر بەڵێ وەڵامیان بووە لەڕووی ستراتیجی سیاسیەوە گەورەترین هەڵەیە، کە بۆ جارێکیش نەخێریان لێ نەبیستر، سوودیان لە بوونی ڕووسی وەرگرتبوو بۆ ڕێگریکردن لە پەلاماری بەرفراوانی تورکی و لە بوونی ئەمەریکی بۆ مسۆگەرکردنی پاراستنی سەربازی ئەوەش لاواز بوو بەهۆی کشانەوەی ئەمریکا. لەگەڵ لێکتێگەیشتنی ئەمەریکی-ڕووسی و پاشەکشەی ڕۆڵی ئێرانی، هێزی دانوستانکاریی قەسەدە بەرنمبەر دیمەشق و ئەنکارا لاواز بوو، بۆیە بەپێی دەمجبوون خۆیان لەگەڵ دیمەشق گونجاند.

پەرەسەندنی گوشارەکانی تورکیا و هەڕەشەی پڕکردنەوەی بۆشاییەکە؛ ئەنکارا هەوڵ دەدات سوود لە سەرلەنوێ ڕێکخستنەوەی نفوز لەنێوان واشنتن و مۆسکۆدا وەربگرێت بۆ داواکردنی هەڵوەشاندنەوەی دەمجبوون و توانەوەی قەسەد لەگەڵ دیمەشق لە ڕێگەی ڕەوتە توندڕەوە عەرەبەکانی حەلەب و بادیە و حاویەکانی فورات ، یان ناچارکردنی

واشنتن بە کەمکردنەوەی پشتگیرییە ڕاستەوخۆکانی نێردەی واشتن بۆ پرۆسەکە لەژێر دروشمی پاراستنی سنوور و بەرەنگاربوونەوەی پارتی کرێکارانی کوردستاندا و هاوهزرەکانیان.

ئەم گوشارخستنەسەر بەرەو هەڵبژاردنی ڕێککەوتنی زۆرەملێ لەگەڵ دیمەشقدا، بەڕێوەبەرایەتیی خۆسەر خۆی دەبینیەوە لە بەردەم هەڵبژاردنێکی ناچاریدا بۆ قبووڵکردنی ڕێککەوتنی یەکلاکەرەوە لەگەڵ حکوومەتی سووریادا لە ژێر چاودێریی ڕووسی و ڕەزامەندیی تێپەڕی ئەمەریکیدا، کە دابینکردنی دەزگا سەربازی و ئەمنییەکان لەناو پەیکەری دەوڵەتدا لە بەرانبەر مافی کارگێڕی و کوولتووریی سنووردارادا دەگرێتەوە. تاوەکوو ئێستاش بە سەرکەوتوو بە ڕێژە لە قەڵەم نادرێت بەپێی ویستە نەتەوەیەکانی کورد لەو. ئەمەش هۆکارە لە داهاتوو ڕەوتی نەتەوەی نیشتمانی کوردستانی سەرهەڵبدات بەدوور لە هەژمونی پەکەکە. بەڵام ئەو دۆخەی ئێستا دەگوزەرێت شەڕێکی حەتمی بە دوادا دێت ئەوکات ڕاستکردنەوەی هاوکێشەی کوردستانی دێتە گۆڕێ.

کاریگەرییە ڕاستەوخۆکان لەسەر هەرێمی کوردستان

هەرێمی کوردستان بە چەتری دەستووری و دەزگا فەرمییەکان و پەیوەندییە هاوسەنگەکان لەگەڵ پایتەختە گەورەکاندا ناسراوە، بەڵام بە شێوازێکی پێکهاتەیی بەم وەرچەرخانانە کاریگەر دەبێت:

پاشەکشەی گوشارە سەربازی و ئەمنییەکانی ئێران، پاشەکشەی هەژموونی ئێرانی و ڕەوتەکانی سەر بە تاران لە بەردەم گوشارە ئەمەریکییەکاندا ئارامییەکی ئەمنی هەرێمی بۆ هەولێر دەگەڕێنێتەوە، کە تێیدا مەترسیی لێدانی مووشەکی و درۆنی کەم دەبێتەوە، کە بارەگای حیزبە دژبەرە ئێرانییە-کوردییەکان، یان ژێرخانی وزە لە هەرێمدا دەکردە ئامانج.

بەهێزکردنی پێگەی هەرێم وەکوو شادەماری ستراتیجیی وزە، لە سایەی ئاراستەی واشنتن بۆ مسۆگەرکردنی جێگیریی هێڵەکانی وزەی هەرێمی، نەوتی کوردستان دووبارە لە ڕێگەی بەندەری جەیهانی تورکییەوە هەناردە دەکرێتەوە بە ئارامییەکی زیاتر و مسۆگەریی نێودەوڵەتییەوە بەهۆی بەرزی ئاستی دبلۆماسی دامەزراوەکانی هەرێمەوە، کە ئەمەش خەزێنەی ئابووریی هەولێری پایتەخت بەرەو بووژاندنەوە و سزای سیاسی و ئابووری کەم دەکاتەوە، کە لە ڕێگەی هێزەکانی چوارچێوە لە بەغدا و گرووپە نزیکەکانی تارانەوە پیادە دەکرا.

تەنگژەی هاوسەنگییە سیاسییە ناوخۆییەکان، هێزە سەرەکییەکان (پارتی دیموکراتی کوردستان و یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان) بەرەو ڕێکخستنەوەی پەیوەندییەکانیان لەگەڵ بەغدا و تورکیادا سەرلەنوێ ڕێکبخەنەوە، کە تێیدا نفوزی لایەنە هاوپەیمانەکانی ئێران پاشەکشە دەکات، ئەمەش ڕێگە بە کورد دەدات بڕێک لە هاوسەنگیی سیاسی لە حکوومەتی فیدراڵیدا لە بەغدا بەدەست بێننەوە و ببنە کلیلی ئابووری هەموو عێراق و وڵاتانی کەنداو تاوەکوو کۆتایی شەڕی ئەمریکا-ئیسرائیل و ئێران . ڕۆڵی باڵای دانوسانکاری دیبلۆماتی هەرێمی و ناوچەی و نێودەڵەتی دەگرێت لە چوارچێوەی ئەو تەنگەشەی کە هەنوکە ناوچەکەی گرتۆتەوە .

کاریگەرییە ڕاستەوخۆکان لەسەر کوردانی ئێران (ڕۆژهەڵاتی کوردستان - "ڕۆژهەڵات")

لە ناوخۆی ئێرانیدا، کورد یەکێکە لە گەورەترین نەتەوەکان و ڕێکخراوترین و کاریگەرترین لە دژایەتیکردنی ڕژێمدا:

توندبوونەوەی گوشارە ناوخۆییەکان و بەرزبوونەوەی ڕێژەی دەسەڵاتی ئەمنی، لەگەڵ ڕەوتیی دەرەکیی تاران و لەدەستدانی چەتری هاوپەیمانێکی گەورە وەکوو ڕووسیا، دەسەڵاتدارانی ئێرانی پەنا دەبەنە بەر توندکردنەوەی ئەمنی و تەسککردنەوەی ناوخۆیی بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی هەر جووڵەیەکی نارەزایی، یان بزوتەوەیەکی نەتەوەیی کوردیی ئەگەردار، لە ترسی بەکارهێنانی قەیرانی دەرەکی بۆ تەقاندنەوەی ناوخۆ.

گەشەسەندنی ڕۆڵی ستراتیجیی ئۆپۆزسیۆنی کوردیی ئێرانی، واشنتن و هێزە هەرێمییەکان هەوڵ دەدەن دۆسیەی مافی نەتەوەکان و ئۆپۆزسیۆنی کوردیی ئێرانی، کە لە پەڕاوێز و لەسەر سنوورەکان هەن وەکوو ئامرازێکی گوشاری هەواڵگری و سیاسیی نوێ لەسەر تاران بەکاربهێنن، کە ئەمەش قورسایی ئۆپۆزسیۆنی کوردی لە هەر ڕێکخستنێکی داهاتوودا، بۆ گۆڕینی ڕفتاری سیستەمی ئێرانی، یان ڕووخاندنی بەرز دەکاتەوە.

مەترسیی کەوتنە ناو بۆشایی سیاسییەوە، حیزبە کوردستانییەکانی ئێران رووبەڕووی مەترسیی بەکارهێنانیان بوونەوە وەکوو ئامرازی گوشاری تاکتیکی لە دانوستانە ئەمەریکی-ئێرانییە چاوەڕوانکراوەکاندا، بەبێ گەرەنتیی ڕاستەوخۆ بۆ بەدەستهێنانی دانپێدانان بە مافە نەتەوەییەکانیان ئەگەر ڕێککەوتنێکی گشتگیری نوێ لەنێوان تاران و واشنتندا بەدەست بێت، بۆیە زوو نەچوونە ژێر ئەو گوشارەوە.

کاریگەرییە ڕاستەوخۆکان لەسەر کوردانی تورکیا "باکووری کوردستان"

پرسی کوردی لە تورکیا بە قووڵی بە ژماردنی ئاساییشی نەتەوەیی حکوومەتی تورکیا و ململانێ مێژووییەکەی لەگەڵ پارتی کرێکارانی کوردستان (پەکەکە) بەسترا بووەوە، توندبوونی هەڵوێستی حکوومەتی تورکیا و چڕکردنەوەی ئۆپەراسیۆنەکانی ئەنقەرە سوود لە نەبوونی چەتری ڕووسی و سەرقاڵبوونی واشنتن بە بەڕێوەبردنی دۆسیەی ئێران وەردەگرێت بۆ دەستپێکردنی دەستی لە لێدانی بنکە سەربازییەکانی پەکەکە لە قەندیل و شەنگال و باکووری سووریا، بۆ سەپاندنی ناوچەی دابڕاوی خۆی بە تەواوی. بەڵام پێی نەکراو بەپێی ڕێککەوتنی عەبدوڵڵا ئۆجەلان و دەوڵەت باغچەلی ڕێڕەوی ئینتیگراسیۆن و چەکدانانی پەکەکە بووە ستراتیجییکی نوێی دەوڵەتی قووڵ لە تورکیادا، کە بووەتە هۆکاری پاشەکشەی دەستکەوتە سیاسییەکانی بزووتنەوەی مەدەنیی و نەتەوەی کورد لەو بەشەدا. کەشوهەوای پەرەسەندنی هەرێمیی و پاشەکشەی لێکتێگەیشتنە نێودەوڵەتییەکان ڕەنگدانەوەیەکی نەرێنی لەسەر ژیانی سیاسیی ناوخۆیی لە تورکیا دەبێت، کە تێیدا توندکردنەوە لەسەر حیزبە کوردستانییە ڕەسمییەکان وەکوو دەم پارتی زیاد دەکات لەژێر بیانووی پاراستنی ئاسایشی نەتەوەیی و ڕووبەڕووبوونەوەی تیرۆردا، یان جوداخوازی. بۆیە هۆکارە ئەم ڕێککەوتنەی ئۆجەلان تاوەکوو ڕادەیەک بەگیرانی ئاسۆی چارەسەری سیاسی، هەر جۆرە قسەیەک دەربارەی دەستپێکردنەوەی "پرۆسەی ئاشتی" یان ڕێککەوتنی سیاسی بۆ دۆسیەی کوردی لە ناوخۆی تورکیادا لەژێر ناوی نەتەوەیی بۆ کورد دەچێتە بواری دواخستنەوە، چونکە دەوڵەتی تورکیا هەڵبژاردنی یەکلاکردنەوەی مەیدانی بە باشتر دەزانێت بە سوودوەرگرتن لە ڕێککەوتنەکەی ئۆجەلان و تێزی ئینتیگراسیۆن و لاوازیی هاوپەیمانە هەرێمییە نەرێتییەکان بۆ پەکەکە (وەک تاران) هەلی گەورەیە بۆ ئەنقەرە.

بۆ تورکیاش گرنگە، کە دۆسیەی هێڵی وزە لە ڕێگەی هەرێمی کوردستانەوە دەبێتە بەرز بوونەوەی نەختینەی بانکی تورکیا لە داهاتوودا. بۆیە دۆسیەی دەستپێکردنەوە و مسۆگەرکردنی هەناردەکردنی نەوتی هەرێمی کوردستانی عێراق لە ڕێگەی بۆری و شادەماری توکیاوە گۆڕانێکی یەکلاکەرەوەیە لە هاوکێشەی کورتهێنانی دارایی و کێشانەوەی هاوسەنگییە سیاسییەکان لەنێوان هەردوو حکوومەتی بەغدا و هەولێردا. ئەم جموجۆڵە دارایی و ئابوورییە بەڕوونی لەسەر چەند تەوەر و ستراتیجییەک ڕەنگ دەداتەوە:

کاریگەریی ڕاستەوخۆ لەسەر قەیرانی بودجەی گشتیی و نەختینەی دارایی ژماردنی کورتهێنانی نیشتمانی و ناوەندگەریی دارایی، ڕێکەوتنی هەرێم بۆ پێدانی نەوتی هەرێم بە کۆمپانیای بەڕێوەبردنی نەوتی عێراقیی نیشتمانی (سومۆ) ڕێگە بە ڕژانی داهاتی دارایی گرنگ دەدات، کە بەشدار دەبێت لە کەمکردنەوەی کورتهێنانی بودجەی فیدراڵی و مسۆگەرکردنی ڕژانی دارایی بۆ خەزێنەی ناوەندی بە شێوازێکی ڕێکوپێکتر، کە لە ئێستادا بەردەوامە بەپێی ئاستی بەرهەمهێنانی هەرێم.

چارەسەرکردنی قەیرانی مووچەی فەرمانبەرانی هەرێم، گەیشتن بە ڕێککەوتنێکی بەردەوام بۆ ڕادەستکردنی داهاتی نەوت و دەرچەی یاسایی و دەستووریی توند بۆ بەغدا دەستەبەر دەکات بۆ گواستنەوەی شایستە داراییەکان و پشکی هەرێم، کە لە یاسای بودجەدا دیاریکراوە، لە ئێستادا بۆ ساڵی داهاتوو وەکوو پارتی دیموکراتی کوردستان بەو ڕێژەیە ڕازی نیە و بە مافخواردنی خەڵکی کوردستانی دادەنێت لە لایەن بەغداوە، هەوڵدانی بۆ گەیشتن بە چارەسەر، کە ئەمەش کۆتایی بە دواکەوتنی دووبارە و قەیرانی کەمبوونی بژێوی و خزمەتگوزاری لە هەولێر و سلێمانیدا دینێت .

ڕێکخستنەوەی شایستەی کۆمپانیا نەوتییە جیهانییەکان، ڕێککەوتنەکە بەشدار دەبێت لە داڕشتنی ئاراستەیەکی ڕوون بۆ دابینکردنی تێچووی کارپێکردن و کرێی بەرهەمهێنان و گواستنەوە بۆ کۆمپانیا بیانییەکانی نەوت کە لە کێڵگەکانی هەرێمدا کار دەکەن، کە ئەمەش متمانەی وەبەرهێنەرانی نێودەوڵەتی دەگەڕێنێتەوە و هاندەدات بۆ چاککردنەوە و پەرەپێدانی ژێرخانی نەوتی.

سەرلەنوێ ڕێکخستنەوەی هاوسەنگی و پەیوەندیی سیاسی لەنێوان هەولێر و بەغدادا

چەسپاندنی بنەمای فیدراڵیزمی دارایی لەژێر چەتری یاسادا، دۆسیەی نەوت لە خانەی بەڕێوەبردنی سیاسی و تەکنیکیی لایەنەکانەوە دەگوازرێتەوە بۆ خانەی هەماهەنگیی دامەزراویی ڕێکخراو، کە تێیدا بەغدا بە تەنیا سەرکردایەتیی هەناردەکردن و داهاتەکان ناکات و پشکی دادپەروەرانە بۆ هەرێم مسۆگەر دەکات، کە ئەمەش هەنگاوێکی پراکتیکی بەرەو دەرکردنی یاسای نەوت و غازی فیدراڵی پەکخراو دادەنێت لە داهاتوو کارتی دەستوری کۆبونەوەکانە لە بەغدا لە لایەن پارتییەوە .

کەمکردنەوەی توندیی جەمسەرگیری لەنێوان کوتلە دەسەڵاتدارەکاندا، دەستپێکردنەوەی هەناردەکردن ئارامی و سەقامگیرییەکی سیاسی بە حکوومەتی فیدراڵی و سەرۆکایەتیی ئەنجومەنی وەزیران دەبەخشێت، کە گوشارە پیادەبووەکان لە لایەن لایەنەکانی چوارچێوەی هەماهەنگییەوە کەم دەکاتەوە.

بەهێزکردنی پێگەی دانوستانکاریی کورد لە بەغدا، قەیرانەکە سەلماندی، کە هەولێر هاوبەشێکی نەوتی و ستراتیجییە، دەستبەرداربوونی نییە لە پشتگیریی سیستەمی ئابووریی عێراقدا، کە ئەمەش قورسایی سیاسیی سەرکردایەتیی کوردی لە گفتوگۆکانی سیاسەتی گشتیی و دەرکردنی یاسا فیدراڵییە هەستیارەکاندا بەهێزتر دەکات.

کاریگەرییەکان لەسەر ئاستی هەرێمی و نێودەوڵەتی

پەیوەندییەکان لەگەڵ ئەنکارا و سەقامگیریی هێڵی جیهانی، هەناردەکردنی ڕێکخراو مەرج و لێکتێگەیشتنە ئەمنی و ئابوورییەکان لەگەڵ لایەنی تورکیدا بەدیدەهێنن، کە بۆڕیی باکوور بۆ توانای وەرگرتنی داواکراو دەگەڕێنێتەوە و هاوبەشیی ئابووریی هەرێمی بەهێزتر دەکات.

پشتیوانیی ئەمەریکی و نێودەوڵەتی، دۆسیەی دەستپێکردنەوەی نەوت چاودێری و پشتیوانی ڕاستەوخۆی لە لایەن واشنتن و ئیدارەی ئەمەریکییەوە بەدەستهێنا بۆ مسۆگەرکردنی دابینکردنی وزە و کەمکردنەوەی گوشاری ئابووری لەسەر عێراق و پاراستنی سەقامگیریی هەرێم، کە ئەمەش دیدگا نێودەوڵەتییە بانگەوازکارەکانی عێراقێکی فیدراڵی یەکگرتوو و ئابووریی جێگیر دەچەسپێنێت.

یاسای نەوت و غازی فیدراڵی، کە لە ساڵی ٢٠٠٧ـەوە دواخراوە، یەکێکە لە دۆسیە یاساییە ئاڵۆزترینەکان لە مێژووی سیاسیی عێراقدا،چونکە ململانێیەکی بنەڕەتی لەخۆ دەگرێت، کە دەستکاریی فەلسەفەی بەڕێوەبردنی دەوڵەت و دابەشکردنی دەسەڵاتە دارایی و سەروەرییەکانی نێوان حکوومەتی فیدراڵی لە بەغدا و حکوومەتی هەرێمی کوردستان دەکات.

خاڵە سەرەکییەکانی ناکۆکی، کە ڕێگری لە دەرکردنی دەکەن لە پەرلەمانی عێراقدا لەم تەوەر و دۆسیانەی خوارەوەدا کۆبنەوە:

لێکدانەوەی مادده دەستوورییەکان "ناوەندگەری بەرانبەر بە نا ناوەندگەری"

ناکۆکییە یاساییەکان پشت بە لێکدانەوە جیاوازەکانی ماددەکانی ١١١ و ١١٢ی دەستووری عێراقی دەبەستن:

دیدگای بەغدا دەبینێت، کە نەوت و گاز موڵکی گەلی عێراقە بە تەواوەتی و وەزارەتی نەوتی فیدراڵی و کۆمپانیای "سومۆ" تەنیا دوو لایەنی ڕێگەپێدراون بۆ بەڕێوەبردن و گرێبەستکردن بۆ دۆزینەوە و هەناردەکردن و ڕادەستکردنی داهاتی دارایی بە حکوومەتی ناوەندی.

دیدگای هەولێر پشت بەوە دەبەستێت، کە کێڵگە نەوتییە دۆزراوەکانی دوای ٢٠٠٥ (مێژووی پەسەندکردنی دەستوور) دەکەونە ناو دەسەڵاتە هاوبەشەکان، یان تایبەتەکانی هەرێمەوە، کە ئەمەش ماف بە هەرێم دەدات بۆ کانزاکاری و بەستنی گرێبەست و نوێکردنەوەیان بە شێوازێکی ناناوەندیی فیدراڵی.

سروشت و جۆری گرێبەستەکانی وەبەرهێنانی نەوتی

شێوازی نموونەیی گرێبەستەکان خاڵی پێکدادان لەنێوان بەغدا و کۆمپانیا بیانی و هەرێمییەکاندا پێکدەهێنێت:

گرێبەستەکانی بەشداریکردن لە بەرهەمهێناندا (Production Sharing Contracts): هەرێمی کوردستان پشتی بە گرێبەستەکانی بەشداریکردن بەستووە، کە ڕێژەیەک لە نەوتی دەرچوو بە کۆمپانیا بیانییەکان دەدات بۆ دابینکردنی تێچوو و قازانجەکان.

گرێبەستەکانی خزمەتگوزاری (Service Contracts): وەزارەتی نەوتی فیدراڵی پێشنیاری گرێبەستەکانی خزمەتگوزاریی زۆرەملێ دەکات، کە کۆمپانیاکان بڕەپارەیەکی جێگیر بۆ هەر بەرمیلێک وەرگرن بەبێ خاوەندارێتیی پشکێک لە نەوتدا، گرێبەستەکانی بەشداریکردن لە هەرێمدا بەپێچەوانەی یاسا فیدراڵییەکان دادەنێت.

دەرئەنجام و ڕەنگدانەوە ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆکانی ئەو ڕێککەوتن و گۆڕانکارییە ستراتیجییانە لەسەر ناوچە دەرەوەی دارەی هەرێم و پارێزگای کەرکووک:

کاریگەرییە گەورەکانی لێکتێگەیشتنە نوێیەکان لەسەر کەرکووک و ناوچە داگیرکراوەکان ،لە سایەی ئەو وەرچەرخانە جیۆپۆلەتیکییەی کە بەهۆی "ئاگربەستی وزە" و پاشەکشەی نفوزی ئێرانی لە ناوچەکەدا دروست بووە، دۆخی ئەمنی و سەربازی و کارگێڕیی کەرکووک و ناوچە دابڕێنراوەکان، کە بەپێی ماددەی ١٤٠ی دەستوور دەناسرێن، ڕووبەڕووی کۆمەڵێک گۆڕانکاریی بنەڕەتی دەبێتەوە:

١. گۆڕانکاری لە هاوسەنگیی ئەمنی و نەهێشتنی هەڕەشەی لاوەکی کەمبوونەوەی گوشار و هەڕەشە چەکدارەکان: لە ماوەی ڕابردوودا، کەرکووک و ناوچەکانی وەکوو خورماتوو و خانەقین و مەخموور و دەشتی نەینەوا بەهۆی بوونی هەندێک لە گرووپە نزیکەکان لە تاران، یان شانە نووستووەکانەوە هەستی بە جۆرێک لە ناجێگیری و پێکدادانی ناوبەناو دەکرد. بە لاوازبوونی پشتیوانییە هەرێمییەکان بۆ ئەم لایەنانە، دەسەڵاتی سەربازی و ئەمنیی حکوومەتی فیدراڵی (سوپا و پۆلیسی فیدراڵی) لەم ناوچانەدا توندوتۆڵتر دەبێت و بۆشاییە ئەمنییەکان کەمتر دەبنەوە.

دوورکەوتنەوەی کەرکووک لە ململانێی ڕاستەوخۆی نێودەوڵەتی: بەو پێیەی کەرکووک ناوەندێکی سەرەکیی نەوت و وزەیە، سەقامگیربوونی دۆخی وزە لەسەر ئاستی جیهانی و ڕێککەوتنە نەوتییەکانی نێوان هەولێر و بەغدا، دەبێتە هۆی ئەوەی کەرکووک وەکوو گۆڕەپانێکی ململانێی ئابووری بمێنێتەوە نەوەکوو گۆڕەپانی یەکجاریی جەنگی بریکاری.

٢. ڕەهەندی ئابووری و داهاتە نەوتییەکانی کەرکووک، هاوئاهەنگیی بەڕێوەبردنی کێڵگە نەوتییەکان: کێڵگە نەوتییە گەورەکانی کەرکووک وەکوو بابا گوڕگوڕ و ئاڤان و هەیبە ئەسل و بای حەسەن، کە پێشتر هەمیشە خاڵی مشتومڕ بوون لەنێوان کۆمپانیای نەوتی شماڵ و حکوومەتی هەرێمدا، لە چوارچێوەی ڕێککەوتنی گشتگیری نێوان بەغدا و هەولێر و تەسلیمکردنی داهاتەکان بە "سومۆ"، دەچنە قۆناغێکی نوێی بەڕێوەبردنی هاوبەش یان فیدراڵیی ڕێکخراو.

پاراستنی هێڵەکانی گواستنەوە، چونکە بۆڕیی هەناردەکردنی نەوتی کەرکووک بۆ بەندەری جەیهانی تورکی بەشێکە لەو شادەمارە ستراتیجییەی کە واشنتن و ئەنکارا گرنگی پێدەدەن بۆ دابینکردنی وزە، پاراستنی ئەم بۆڕیانە لە ناوچە دابڕێنراوەکان دەبێتە ئەولەوییەتێکی ئەمنی، ئەمەش مەترسیی تێکدان و تەقاندنەوەی بۆڕییەکانی للایەن گرووپە توندڕەوەکانەوە کەم دەکاتەوە.

٣. دیمەنی سیاسی و کارگێڕی لە کەرکووک

هاوسەنگیی پێکهاتەکان و کەمبوونەوەی نفوزی توندڕەوان، پێکهاتەی سیاسیی کەرکووک (کورد و تورکمان و عەرەب و کلد و ئاشووری) هەمیشە لە سایەی جەمسەرگیرە هەرێمییەکاندا تووشی کێشمەکێش بووە. بە پاشەکشەی نفوزی دەرەکی، لایەنە سیاسییە ناوخۆییەکانی کەرکووک ناچار دەبن لەسەر میحوەری بەرژەوەندیی خەڵکی شارەکە و پێکهاتەکانی لەگەڵ بەغدا و هەولێر دانوستان بکەن، نەوەکوو لەسەر بنەمای ئاراستە و ئەژندەی دەرەکی.

زەمینەسازی بۆ جێبەجێکردنی دەستوور، ڕەنگە ئەم دۆخە نێودەوڵەتی و هەرێمییە نوێیە دەرفەتێک بدات بە هێزە سیاسییەکان، کە دووبارە بەهێمنی سەیری پرسی چارەسەرکردنی کێشەی ناوچە کێشەلەسەرەکان بکەن بەپێی ماددە دەستوورییەکانی وەکوو ماددەی ١٤٠، چونکە ترسی تێوەگلان لە شەڕی گەورەی هەرێمی کەمتر دەبێتەوە.

٤ .سیناریۆی ئەگەری بۆ جووڵەی گرووپە چەکدارەکان لە ناوچە دەشتاییەکاندا، کە ناوچە فراوانەکانی نێوان کەرکووک و سلێمانی و دیالە و سەلاحەدین، کە بە ناوچە بێسەرووبەرەکان، یان مۆڵگەی پاشماوەکانی تیرۆر و گرووپە چەکدارەکان دەناسرێن، بەهۆی بڕانی پشتگیریی دەرەکی، گوشارێکی یەکجاریی هاوبەشی سەربازی لەنێوان سوپای عێراق و پێشمەرگە بە هاوئاهەنگیی تەکنیکیی هاوپەیمانان دروست دەبێت بۆ کۆنترۆڵکردنی تەواوەتیی ئەم ناوچانە، بەجۆرێک، کە ناتوانن چیدیکە وەکوو پەناگە بەکاری بهێنن.

بە کورتی، کەرکووک و ناوچە کێشەلەسەرەکان لەم قۆناغە نوێیەدا، لە مەترسیی پێکدادانی فراوانی هەرێمی و میلیشیایی دوور دەبنەوە و زیاتر بەرەو جێگیربوونێکی کارگێڕی و ئابووری دەچن لەژێر چەتری ڕێککەوتنی نێوان ناوەند و هەرێمدا.

٥. ئاسۆی پرسی کوردی لە چوار پارچەکەدا

کۆی ئەم گۆڕانکارییانە نیشانی دەدات، کە پرسی کوردی لە هیچ کام لە چوار پارچەکەدا، بەتەنیا لە چوارچێوەی هەڵوێستی هێزە گەورەکان چارەسەر نابێت. گۆڕانی هاوسەنگیی نێودەوڵەتی دەتوانێت بۆشایی و دەرفەتی نوێ دروست بکات، بەڵام ئەگەر ئەم دەرفەتانە بە بنەمای دامەزراوەیی و یەکڕیزیی ناوخۆیی و دانوستانی ڕوون نەبەسترێنەوە، ڕەنگە تەنیا ببنە قۆناغێکی کاتیی لە گۆڕینی هاوپەیمان و فشارەکاندا.

لە ڕۆژئاوای کوردستاندا، پاراستنی دەستکەوتە کارگێڕی و کۆمەڵایەتییەکان پێویستی بە گفتوگۆی بەردەوام لەگەڵ دیمەشق، ڕێککەوتنی ڕوون لەسەر مافە کولتووری و سیاسییەکان و گەرەنتییەکانی ئاسایش هەیە. لە هەرێمی کوردستاندا، بەهێزکردنی یەکڕیزیی سیاسی و چارەسەرکردنی کێشە دارایی و نەوتییەکان لە چوارچێوەی دەستوور و دامەزراوەکان و پاراستنی پەیوەندییە هاوسەنگەکان لەگەڵ بەغدا و ئەنکارا و واشنتن گرنگیی بنەڕەتییان هەیە. لە ڕۆژهەڵات و باکووریشدا، پێویستە ماف و خواستە نەتەوەییەکان لە ڕێگەی ڕێکخراوبوونی مەدەنی و دیپلۆماسی و چارەسەری سیاسیی ئاشتیخوازانەوە بپارێزرێن، نەوەکوو بە هەڵبژاردنێک، کە خەڵکی مەدەنی بکاتە قوربانیی ململانێی هێزەکان.

لەپێناو ئەم ئامانجەدا، چەند بنەمایەک دەکرێت ببنە ڕێنمایی ستراتیجی: یەکەم، دیاریکردنی ئەولەوییەتە نەتەوەیی و هاوبەشەکان بە گفتوگۆی فراوانی ناوخۆیی. دووەم، جیاکردنەوەی بەرژەوەندیی کورد لە حساباتی کاتیی هێزە دەرەکییەکان. سێیەم، پێشخستنی دەستوور و مافی مرۆڤ و دامەزراوە فەرمییەکان وەکوو بنەمای دانوستان. چوارەم، پاراستنی سەقامگیریی ئابووری و ژێرخانی وزە بە شێوازێک، کە سوودی گشتیی خەڵک مسۆگەر بکات. پێنجەم، دانانی میکانیزمی هاوکاریی نێوان پێکهاتەکان بۆ ڕێگریکردن لە پەرەسەندنی پێکدادان و ئاوارەبوون.

بەپێی ئەم چوارچێوەیە، دەتوانرێت سێ دیمەنی گشتیی بۆ داهاتوو لەبەرچاو بگیرێت. لە دیمەنی یەکەمدا، ڕێککەوتنە سیاسییەکان بە ڕێگەی دیپلۆماسی و بە گەرەنتییە دامەزراوەییەکان جێبەجێ دەبن و بوار بۆ کەمکردنەوەی توندوتیژی و فراوانکردنی مافەکان دەڕەخسێن. لە دیمەنی دووەمدا، هاوسەنگییەکان بە شێوەیەکی کاتیی دەگۆڕێن، بەڵام کێشە بنەڕەتییەکان چارەسەر نابن و ناوچەکە لەژێر فشار و نائارامیی بەردەوامدا دەمێنێتەوە. لە دیمەنی سێیەمدا، شکستی دانوستانەکان و زیادبوونی هەڵەی هەژمارکردن دەکرێت بۆشاییی ئەمنی و پێکدادانی نوێ دروست بکات. ئەم دیمەنانە پێشبینیی دڵنیانین، تەنیا ڕێگەیەکن بۆ هەڵسەنگاندنی ئەگەری جیاواز و ئامادەبوون بۆیان.

کۆتایی

بە گشتیی، بانگەشەی ئاگربەستی وزە و گۆڕانی پەیوەندییە ئەمەریکی و ڕووسییەکان، ئەگەر بە شێوەیەکی بەردەوام جێبەجێ بکرێن، دەتوانن کاریگەرییەکی فراوانیان لەسەر هاوسەنگیی سیاسی و ئابووریی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و دۆخی کورد لە عێراق و سووریا و ئێران و تورکیادا هەبێت. بەڵام هیچ ڕێککەوتنێکی دەرەکی بە تەنیا گەرەنتیی ماف و ئاسایش،

یان سەقامگیری نییە. ئەنجامی کۆتایی بە شێوەی جێبەجێکردنی ڕێککەوتنەکان، هەڵوێستی حکوومەتە ناوخۆییەکان، یەکڕیزیی لایەنە سیاسییە کوردییەکان و توانای کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی بۆ پاراستنی بنەما یاساییەکانەوە گرێدراوە. بۆیە هەڵوێستی وریا و پشتبەستن بە زانیاریی پشتڕاستکراوە و پێشخستنی چارەسەری سیاسی و ئاشتیخوازانە، گرنگترین مەرجن بۆ ئەوەی گۆڕانکارییە جیوپۆلەتیکییەکان نەبنە هۆی لەدەستدانی دەستکەوتەکان، بەڵکوو ببنە دەرفەتێک بۆ سەقامگیری و هاوبەشی و پاراستنی مافەکانی خەڵک.

تێبینی: ئەم بەشە وەکوو بەردەوامیی شیکاریی نووسراوەکە زیاد کراوە، بانگەشەکان و پێشبینییەکانی بەشی سەرەوە پێویستیان بە پشتڕاستکردنەوەی سەربەخۆ لە سەرچاوە متمانەپێکراوەکان هەیە و نابێت بە خۆیان وەکوو ڕووداوی پشتڕاستکراو، یان ڕێککەوتنی فەرمی بخوێندرێنەوە.